

УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПЕДАГОГА В УМОВАХ ВИПЕРЕДЖУВАЛЬНОЇ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

У статті описується система управління розвитком професійної компетентності педагога. Ця система в розвідці розглядається в умовах випереджувальної післядипломної педагогічної освіти. Подається три різновиди забезпечення розвитку професійної компетентності слухача: теоретико-методичне, науково-методичне й організаційно-технологічне.

Ключові слова: *безперервна освіта, випереджувальна післядипломна педагогічна освіта, ефективне управління, компетенція, компетентність, управління розвитком професійної компетентності педагога.*

В статье описывается система управления развитием профессиональной компетентности педагога. Эта система в исследовании рассматривается в условиях опережающего последипломного педагогического обучения. Подаются три вида обеспечения развития профессиональной компетентности слушателя: теоретико-методическое, научно-методическое и организационно-технологическое.

Ключевые слова: *бесперывное образование, опережающее последипломное педагогическое обучение, эффективное управление, компетенция, компетентность, управление развитием профессиональной компетентности педагога.*

The paper describes the system of teacher's professional competence development management. This system is considered in the research under the conditions of advanced postgraduate teacher education. Three kinds of student's professional competence development software: theoretical and methodological, scientific and methodological, organizational and technological are served.

Key words: *continuing education, advanced postgraduate teacher education, effective management, competence, teacher's professional competence development management.*

Постановка проблеми. Важливу роль у діяльності випереджувальної післядипломної педагогічної освіти відіграє здійснення ефективного управління, основні завдання якого спрямовані на забезпечення позитивних змін у галузі освіти, розвиток професійної компетентності педагогічних працівників та підвищення їх наукового й загальнокультурного рівнів. Сучасний педагог має бути готовим до безперервної освіти, мати здатність

рухатися за індивідуальною траєкторією до поставленої мети, використовуючи всі можливості випереджувальної післядипломної педагогічної освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Управління розвитком професійної компетентності вчителя – це важлива проблема соціального та педагогічного характеру, яка знаходить своє відображення в працях багатьох вітчизняних та зарубіжних науковців. Питання керівництва професійною діяльністю вчителя перебувало в полі зору таких дослідників, як Ю. С. Алферов, Р. Бернс, І. Д. Бех, Н. М. Бібік, С. У. Гончаренко, Л. Ф. Іванова, І. А. Зязюн, О. І. Пометун, Дж. Равен, О. Я. Савченко та ін. Не меншого значення набуває і випереджувальний характер сучасної післядипломної освіти, сутність якого, на думку В. Г. Кременя, полягає не стільки в пристосуванні до постійних змін, скільки в їх самостійному ініціюванні, «що є основною сутнісною рисою прогресивного розвитку» [3].

У свою чергу, Л. Т. Ніколенко наголошує на особистісно орієнтованому підході до підвищення кваліфікації педагогів як на одній із важливих умов модернізації післядипломної педагогічної освіти. На думку дослідниці, основними характеристиками даного підходу є «особистісна орієнтованість, самостійність, умотивованість навчання дорослих, опора на їхній життєвий і практичний досвід, спрямованість на розв'язання проблем професійного розвитку педагогів», що забезпечує формування у вчителя механізмів самореалізації, саморозвитку, самовиховання [4, с. 39].

Н. В. Устинова схиляється до думки, що обов'язковою умовою управління розвитком професійної компетентності педагога є його саморефлексія (самопізнання, самоаналіз, самооцінка, саморегуляція, самовиховання) у його професійній діяльності [11, с. 39].

Варто зазначити, що питання управління розвитком професійної компетентності педагога в умовах випереджувальної післядипломної педагогічної освіти є малодослідженим. У цьому й полягає **актуальність** даної розвідки.

Метою статті є розгляд специфіки організації діяльності випереджувальної післядипломної педагогічної освіти та особливостей здійснення управління розвитком професійної компетентності педагога в умовах даної освіти.

Виклад основного матеріалу. На сучасному етапі розвитку науки і суспільства визначаються якісно нові вимоги до системи післядипломної педагогічної освіти. Основне її завдання полягає в розвитку здатності педагога до навчання впродовж життя. Важливим аспектом інноваційної освітньої політики є її спрямованість на самоосвітню діяльність педагога. Домінування самоосвіти визначається сучасними світовими тенденціями, що включають у себе постійне збільшення обсягу інформації, зростання вимог до кожного фахівця стосовно рівня його професійної компетентності, актуалізація очікувань від педагога щодо постійних самовдосконалення, саморозвитку і самореалізації.

Сучасні освітні ідеї забезпечують сталий розвиток українського суспільства та поступ педагогічної спільноти ХХІ століття. Ідея

випереджувальної післядипломної педагогічної освіти полягає у передбаченні появи нових суспільних потреб та організації гнучкої системи надання освітніх послуг із метою їх задоволення та підготовки сучасного, конкурентоспроможного педагога, готового до здійснення інноваційної діяльності та безперервної самоосвіти в умовах життя у світі, що постійно оновлюється.

Стратегічним завданням післядипломної педагогічної освіти, згідно з положеннями «Національної стратегії розвитку освіти в Україні на 2012-2021 роки», є забезпечення випереджувального характеру підвищення кваліфікації педагогічних, науково-педагогічних і керівних кадрів відповідно до потреб реформування системи освіти та викликів сучасного суспільного розвитку [5, с. 14].

Реалізація Концепції «Освіта впродовж життя» визначається необхідністю модернізації суспільно-економічних та морально-етичних умов розвитку українського суспільства. Згідно з положеннями Концепції, важливою умовою діяльності освітньої галузі є забезпечення надання широкого спектра освітніх послуг не лише молоді, а й дорослому населенню, яке вже володіє однією або декількома освітами, однак прагне до самовдосконалення. Для запровадження даної політики необхідно здійснювати комплексний аналіз ринку освітніх потреб із метою забезпечення можливості надання актуальних освітніх послуг. Ці процеси відбуваються з урахуванням особливостей і вимог дорослої людини на акмеологічних засадах, що передбачає врахування закономірностей і механізмів розвитку людини на етапі її зрілості, й особливо при досягненні найбільш високого ступеня цього розвитку [13].

Дослідниця Н. Г. Протасова розглядає післядипломну освіту педагогів як «систему навчання та розвитку фахівців із вищою освітою, основна мета якої: приведення їх професійного рівня у відповідність до світових стандартів, вимог часу, індивідуально-особистісних та виробничих потреб; удосконалення їх наукового та загальнокультурного (загальноосвітнього) рівня; стимулювання та розвиток творчого і духовного потенціалів особистості, які відбуваються у спеціалізованих, державних, приватних навчальних закладах та засобами самоосвіти і керуються державними стандартами до фаху певних рівнів кваліфікації відповідно до вимог суспільно-економічного та науково-технічного прогресу» [6, с. 12]. На її думку, система післядипломної педагогічної освіти є одночасно джерелом (ресурсом, який постачає новітні тенденції в освіті), акумулятором (своєрідним накопичувальним ресурсом, який здатен забезпечувати всіх охочих необхідними зібраними даними стосовно конкретного питання), споживачем (активним абсорбентом актуальної інформації з метою її систематизації для подальшого використання) та користувачем інформації. Однак характерними рисами інформаційного простору є його швидке старіння, постійне оновлення та розширення, тому для оптимального функціонування освітньої системи все більшої ваги набуває так звана випереджувальна інформація, тобто передбачення.

Професійна діяльність педагога перебуває у безпосередній залежності від педагогічного передбачення та прогнозування, тому основним завданням організації управління професійною компетентністю педагога в умовах випереджувальної післядипломної педагогічної освіти є забезпечення випереджувального характеру змісту післядипломного навчання вчителів, а також їх підготовка в галузі педагогічного передбачення та прогнозування [6, с. 12].

Утілення важливих освітніх завдань безпосередньо залежить від організації ефективного управління діяльністю суб'єктів освіти, зокрема розвитку їх професійної компетентності. Під поняттям «ефективне управління» мається на увазі система спрямованих на розвиток професійної компетентності педагогів завдань та стратегія їх реалізації з метою оптимізації навчального процесу, що здійснюється в закладах післядипломної педагогічної освіти.

Безпосередньо сам процес управління характеризується неперервністю, системністю, динамізмом та циклічністю. Під неперервністю розуміємо здійснення управління на постійній основі. Системність передбачає організований та заздалегідь спланований комплекс заходів, спрямований на здійснення ефективного управління. Динамізм передбачає відповідність сучасним тенденціям, які приходять на заміну застарілим концепціям та узгодженість із уже набутими вміннями, знаннями та навичками педагогів із метою уникнення повторів та засвоєння нерелевантної інформації. Циклічність включає в себе періодизацію здійснення управлінської діяльності, яка на кожному етапі здійснюється на вищому ступені, відповідно до нормативних документів і вимог суспільства.

Як свідчить досвід діяльності закладів післядипломної педагогічної освіти, гармонійне поєднання ефективного управлінського та науково-методичного супроводів у комплексі з урахуванням рівня сформованості професійної компетентності педагога сприяє забезпеченню неперервного професійного зростання педагога за індивідуальною траєкторією руху, що відповідає запитам слухачів та вимогам суспільства.

Детальніше розглянемо відмінності між термінами «компетентність» та «компетенція». Сучасний словник іншомовних слів дає наступне тлумачення даних понять: **компетенція** (від лат. *competentia (competere)* – *досягати, відповідати, прагнути*) – 1) коло повноважень якогось органу чи посадової особи; 2) проблема, про яку в кого-небудь багато інформації, що дає йому змогу фахово її розв'язати; **компетентність** (від лат. *competens (competensis)* – *належний, відповідний*) – 1) авторитетність, обізнаність; 2) володіння компетенцією [10, с. 369].

З огляду на вищевказані визначення та на специфіку використання даного поняття у післядипломній педагогічній освіті, слід зазначити, що професійна компетентність у педагогічній діяльності включає в себе ґрунтовні теоретичні знання, практичний досвід та позитивне ставлення, що виявляється у мотивації до здійснення професійної діяльності.

Отже, професійна компетентність педагога – це система професійних знань, умінь і здібностей, педагогічного досвіду, особистісних якостей і

системи цінностей, забезпечення їх мобільності; здатність виявляти й ефективно, творчо розв'язувати на рівні освітніх стандартів професійні завдання; гнучкість у застосуванні методів теоретичної та способів практичної діяльності; критичність мислення, рефлексія, безперервне професійне зростання.

Окреслимо модель управління розвитком професійної компетентності педагогів, яка здійснюється у Рівненському обласному інституті післядипломної педагогічної освіти. До її структури входять три ключові складники: концептуальний (сукупне управлінське знання), технологічний (рівень сформованості професійної компетентності освітян) та змістовий (управлінський та методичний супровід професійної компетентності педагогів). Основними послідовними підсистемами розвитку професійної компетентності педагога є: професійне становлення (прослідковується на початкових етапах професійної діяльності педагога та пов'язується з формуванням у нього професійної позиції), професійний розвиток (виявляється в активній педагогічній діяльності) та творча реалізація (дає змогу виявити свої індивідуальні та професійні можливості). Головними етапами управління розвитком професійної компетентності педагога є: докурсний (підготовчий), базовий (безпосереднє проходження курсів підвищення кваліфікації) та післякурсний (упроваджувальний).

В умовах випереджувальної післядипломної педагогічної освіти відбувається одночасно декілька різновидів забезпечення розвитку професійної компетентності педагога. Одне з них – це теоретико-методичне, що проявляється в аналізі філософської, наукової та методичної літератури. Наступний різновид забезпечення – науково-методичне, котре включає в себе принципи рівневого і структурного аналізів та розподілів. Завершальний вид – організаційно-технологічне забезпечення розвитку професійної компетентності педагога, сутність якого полягає у структурі, формах, видах неперервного навчання на основі інноваційних технологій навчання, які обираються відповідно до рівня сформованості професійної компетентності педагога. Ця багаторівнева професійна діяльність планується за індивідуальною траєкторією руху педагога до вищого рівня сформованості його професійної компетентності.

Таблиця

Ректорат ← → Кафедри ← → Кабінети ← → Р(М)МК(Ц) ← → Педагог							
Професійне становлення		Умови	Професійний розвиток		Умови	Творча реалізація	
Супровід		Критерії	Супровід		Критерії	Супровід	
Управлінський	Методичний		Управлінський	Методичний		Управлінський	Методичний
Розвиток мотивації	Адресна супервiзiя		Визначення рівня професійної компетентності	Спрямування на випереджувальний розвиток		Забезпечення неперервності, наступності,	Врахування рівня професійної компетентності

		тентності педагога		андраго-гізації освіти	педагога	освітнього середовища	ментальної діяльності
САМОСУПРОВІД							
ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНІ, ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ							
РЕЗУЛЬТАТ: підвищення рівня професійної компетентності педагога							

У таблиці представлена схема здійснення управління розвитком професійної компетентності педагога в умовах випереджувальної післядипломної педагогічної освіти у РОІППО. Безпосереднє управління розвитком професійної компетентності педагога здійснюють: ректорат, кафедри, методичні кабінети інституту та районні (міські) методичні кабінети (центри) області. Управління здійснюється на кожному з рівнів розвитку професійної компетентності педагога, при цьому для кожного з них характерний специфічний управлінський та методичний супроводи, умови та критерії їх реалізації. Окрім зовнішнього супроводу ключову роль також відіграє самосупровід педагогів і використання інноваційних та інформаційно-комунікаційних технологій у їх професійній освітній діяльності. У цьому питанні важливу роль у Рівненській області відіграє освітній портал «Освіта Рівненщини», що містить усю корисну для слухача інформацію в електронному вигляді: нормативні документи, методичні матеріали, спецкурси, тестові завдання та ін. Кожен педагог має змогу обрати форму самостійного професійного вдосконалення (опрацювання матеріалів, консультації з викладачами, обмін думками на форумі тощо).

Висновки. Отже, у статті розглянуто систему управління розвитком професійної компетентності педагога. Дана система описана в умовах випереджувального характеру післядипломної педагогічної освіти Рівненського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти. Обумовлені умови, за яких визначається рівень професійної компетентності педагога. У залежності від визначеного рівня, забезпечується відповідний методичний, управлінський супроводи та самосупровід розвитку професійної компетентності кожного педагогічного працівника.

У подальших розвідках буде розглянуто особливості управління розвитком професійної компетентності педагога в умовах діяльності кафедри закладу післядипломної педагогічної освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Інноваційні підходи до формування та розвитку професійної компетентності педагогічних працівників у системі неперервної освіти : тематична збірка праць за матеріалами Всеукраїнського науково-практичного семінару в рамках Всеукраїнської школи новаторства керівних, науково-педагогічних і педагогічних працівників післядипломної педагогічної освіти (м. Рівне, 14 – 15 червня 2011р.) / упор. : Н. А. Мельник, Т. А. Ніколайчук,

А. А. Волосяк. – Рівне : ПП Лапсюк, 2012. – 508 с. – (Бібліотечка Всеукраїнської школи новаторства).

2. Клокар Н. І. Методика вивчення професійних запитів педагогів у міжтестастійний період : методичний посібник / Н. І. Клокар. – Біла Церква : КОПОПК, 2007. – 92 с.

3. Кремень В. Інновація в контексті науки і освітньої практики / В. Кремень // Педагогічна освіта і освіта дорослих: європейський вимір : збірник наукових праць / за ред. І. А. Зязюна, Н. Г. Ничкало. – К. : Хмельницький, 2008. – С. 8-16.

4. Ніколенко Л. Модернізація післядипломної педагогічної освіти в контексті особистісно орієнтованого підходу / Л. Ніколенко // Післядипломна освіта в Україні. – 2007. – №2. – С. 38-41.

5. Олійник В. В. Безперервний професійний розвиток педагога в умовах реалізації Національної стратегії розвитку освіти в Україні на 2012-2021 роки / В. В. Олійник // Школа педагогічної майстерності : тези доповідей. – Рівне : РОШПО, 2011. – С. 3-12.

6. Протасова Н. Г. Післядипломна освіта педагогів: зміст, структура, тенденції розвитку / Н. Г. Протасова. – К., 1998. – 176 с.

7. Професійний розвиток педагогічних працівників: практична андрагогіка : науково-методичний посібник / за заг. ред. В. І. Пуцова, Л. Я. Набоки. – К. : [б. в.], 2007. – 228 с.

8. Самостійна робота слухачів у процесі підвищення кваліфікації : навчально- методичні матеріали / В. В. Олійник, В. О. Гравіт, Л. Л. Ляхоцька. – К., 2010. – 44 с.

9. Соф'янець Е. Зміст та структура професійної компетентності педагогічних кадрів / Е. Соф'янець // Післядипломна освіта в Україні. – 2004. – № 1. – С. 64-69.

10. Сучасний словник іншомовних слів: Близько 20 тис. слів і словосполучень / укл. : О. І. Скопненко, Т. В. Цимбалюк. – К. : Довіра, 2006. – с. 369.

11. Устинова Н. Технологічні особливості розвитку творчого потенціалу вчителя у системі післядипломної педагогічної освіти / Н. Устинова // Післядипломна освіта в Україні. – 2008. – №1. – С. 37-40.

12. Чаусова Т. Мотивація навчальної діяльності як технологія навчання в системі післядипломної освіти / Т. Чаусова // Післядипломна освіта в Україні. – 2013. – № 1. – С. 83-86.

13. Лук'янова Л. Б. Концептуальні положення освіти дорослих [Електронний ресурс] / Л. Б. Лук'янова. – Режим доступу : <http://www.rusnauka.com/>.

14. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012-2021 роки [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.mon.gov.ua/>.

Дата надходження до редакції: 13.03.2014 р.